

EVROPSKY VÝZNAMNÁ LOKALITA BÍLÝ KOPEC U ČEJČE



O PROJEKTU

Projekt s názvem „**Obnova biotopů a druhů subpanonských travinnobylinných porostů**“ koordinuje **Bratislavské regionálne ochrannárske združenie (BROZ)**, za slovenskou stranu je partnerem Štátna ochrana prírody Slovenskej republiky. Na české straně je partnerem projektu **Český svaz ochránců přírody základní organizace Onyx** ve spolupráci s Jihomoravským krajem. Zkrácený název (akronym) projektu zní: **LIFE Subpannonic**.

Projekt je zaměřen na zlepšení stavu a následnou ochranu ohrožených druhů rostlin i tzv. evropsky významných lokalit v rámci soustavy Natura 2000. Často se jedná o přírodní fenomény výjimečně vzácné nejen v rámci Slovenska a České republiky, ale celé Evropské Unie. Bylina ruměnice turňanská se vyskytuje pouze na 5 lokalitách v Evropě, z toho na 4 na Slovensku, na 1 v Maďarsku. Další rostlina pelyněk Pančičův roste pouze na 10 lokalitách, z toho na 3 na Moravě, na Slovensku se nevyskytuje. Orchidej jazýček východní roste na Slovensku pouze na pěti lokalitách, v České republice v současnosti neroste, je znám jen z historických záznamů.

Nejen tyto ohrožené, a tudíž zákonem přísně chráněné rostliny jsou předmětem zájmu projektu LIFE. Jsou to také celé ekosystémy, které umožňují život mnoha dalším ohroženým druhům rostlin a živočichů, motýlů, brouků nebo ptáků. Jde konkrétně o 450 hektarů suchých a stepních trávníků tzv. panonské oblasti, která na jižním a východním Slovensku i jižní Moravě hostí množství teplomilných druhů. Současně jsou však tyto trávníky ohroženy opuštěním tradičního hospodaření, které se projevuje změnou zhoršováním stavu trávníků, zarůstáním dřevinami nebo invazními druhy rostlin. Z tohoto důvodu je také cílem projektu zajistit už v jeho průběhu, ale také po jeho skončení, návrat tradičního způsobu hospodaření, především kosení a pastvy ve spolupráci s místními farmáři.

Z projektu tak nebude mít prospěch pouze příroda, ale také lidé. Z jeho přínosů budou těžit jak majitelé dotčených pozemků a místní obce, tak i široká veřejnost a návštěvníci regionu.

Na české straně se projekt věnuje těmto sedmi lokalitám evropského významu: Špidláky, Bílý kopec u Čejče, Přední kout, Kamenný vrch u Kurdějova, Přední kopaniny, Hochberk, Ječmeniště.

Pro každou z nich je vytvořena samostatná e-publikace, kde rostliny i živočichové vypravují své příběhy. Druhy silně a kriticky ohrožené mají zelený nadpis, ty nepůvodní či invazní červený.

Pojďte si jejich vyprávění poslechnout...

BÍLÝ KOPEC U ČEJČE

Lokalita vypráví:

Ještě v 18. století tvořily mou severní část strmé břehy Čejčského jezera, které zde vzniklo koncem poslední doby ledové a mělo slanou vodu. V průběhu 19. století bylo jezero lidmi vysušeno, zaniklo a já se stala oblíbenou lokalitou botaniků, a tak je tomu dodnes.

V současnosti mě tvoří komplex mezí, špidláků (ostrých skalek) a prudkých svahů mezi jihomoravskými obcemi Čejč a Mutěnice. V minulosti jsem byla využívána hlavně jako pastvina s drobnými políčky a lesíky. V období kolektivizace zemědělství ve druhé polovině 20. století zde lidé přestali hospodařit a postupně jsem zarostla náletovými dřevinami, především akátem a pajasany. Trápí mě také porosty klejichy hedvábné. Později se tady objevily snahy zakládat ovocné sady a vinnice a některé mé části byly pro snazší přístup necitlivě přetvořeny v terasy.

Přes to všechno zůstávám velmi cennou lokalitou z hlediska zachování zbytků teplomilných stanovišť, na které je vázána celá řada zvláště chráněných druhů

rostlin a živočichů. Opravdu unikátní jsem díky výskytu chrobáka jednorohého, který tady měl poslední známou lokalitu v celé České republice. Naposledy zde byl zaznamenán v roce 1999.

Z dalších zajímavých druhů hmyzu jsem domovem modráska jetelového, přástevníka kostivalového (na fotce), ohniváčka černočárného, drvodělky fialové a kudlanky nábožné. Z chráněných ptáků zde mají domov vlha pestrá, ťuhák obecný, pěnice vlašská a strakapoud jižní. Ale to není vše. Velmi cenná jsem i z botanického hlediska. Jsem domovem vzácných, chráněných rostlin jako je například katrán tatarský, kosatec nízký, hlaváček jarní, kavyl Ivanův, třemdava bílá a kriticky ohrožený plevel černucha rolní.



ČERNUCHA ROLNÍ

Doma jsem všude v teplejších částech Evropy kromě Pyrenejského poloostrova, dále v jihozápadní Asii a v severní Africe. V Česku rostu pouze roztroušeně v teplejších oblastech země, třeba tady, u Čejče. Zatím co dříve jsem byla běžným polním plevelem, rostoucím v obilí, na úhorech, v sadech a suchých stepních stráních, dnes jsem kriticky ohrožená!

Jak se to mohlo stát? Důvodem je, že nesnáším umělé hnojení, hlubokou orbu a herbicidy, které se v dnešním zemědělství zcela běžně používají. Proto jsem na většině lokalit zcela zmizela nebo jsem na ústupu. Jsem bohužel ukázkovým příkladem toho, jak se druh v minulosti zcela běžný, stal kriticky ohroženým...

Můj životní cyklus je jednoletý. Na jaře má semínka vyklíčí, vyroste 10-30 cm vysoká rostlina, která od června do září kvete modrobílými květy. Následně zrají semínka, základ příští populace.

Má sestřenice, černucha setá, patří k letničkám, které si pěstujete v zahradách pro krásu i užitek. Dříve než si vydobyla místo mezi okrasnými rostlinami, byla

pěstována jako tzv. černý kmín, který se využíval v lidovém léčitelství i ke kořenění jídel. Ze semen se dělají nálevy, které podporují trávení a pomáhají při žaludečních křečích, nadýmání, střevních potížích a menstruaci.

Semena mé půvabné vzdálenější příbuzné, černuchy damašské, se rovněž používají ve farmacii a svou chutí i vůní prý velmi připomínají jahody nebo ananas.



DRVODĚLKA FIALOVÁ

Na první pohled můžu někomu připomínat čmeláka. Mé tělo je ale na rozdíl od těla čmeláčího lesklé a méně ochmýřené. Jsem ale velká, až 3 cm dlouhá, včela. Nepřehlédnete mě pro mou mohutnost a černou, trochu namodralou barvu, která se na slunci kovově leskne. Samečkové se od samic liší lomenými tykadly, které mají předposlední dva články tykadel nápadně žlutohnědé (prostě páni parádníci).

Patřím mezi včely samotářky a hnízdím v chodbičkách vydlabaných ve ztrouchnivělém dřevě, v nichž budu komůrky ze sekretu slinných žláz. Tam pak kladu vajíčka. Někdy se usadím i v dutině stromu, jindy si zase ustelu v dřevěném špalku. Přezimuji v různých škvírách ve stromech nebo ve zdi.

Jsem důležitá pro opylování rostlin – pyl přenáším na zadních holeních a také v trávici trubici. Samečci si při prvním jarním oteplení vyhlídnou kvetoucí strom, který jim poskytuje potravu. Na něm se obvykle sejde několik samečků, kteří vylučují feromon – pohlavně atraktivní látku, která upozorňuje samičky na jejich přítomnost. Žiji hlavně v teplejších přímořských oblastech, běžná jsem třeba v Chorvatsku, kde mi říkají jednoduše „*velika crna pčela*“. Dříve jsem v Česku bývala vzácná, ale jak se otepluje, posouvám se dále na sever. Ač jsem docela velká, tak létání mi opravdu jde a baví mě, takže hravě překonávám i delší vzdálenosti.



HLAVÁČEK JARNÍ

Mé rodové jméno jarní odkazuje na roční období, kdy se nejedna lokalita probarví mými květy do žluta. Září pak v bohatých trsech již časně z jara v dubnovém nebo květnovém slunci. Kromě žlutých květů jsou pro mne charakteristické i zvláštní nadýchané jehličkovité listy. Po odkvetení semena roznášejí po krajině mravenci. Rostu především na jižní Moravě, na Pálavě a na Hustopečsku, ale lze mě vidět i ve středních Čechách. Kdysi jsem byl považován za obtížnou rostlinu, neboť jsem jedovatý a způsoboval jsem tak problémy pasoucím se zvířatům. Ale intenzivní zemědělství mě vytlačilo do chráněných území. Dnes patřím mezi ohrožené druhy rostlin.

Latinské jméno mého rodu odkazuje na bájného *Adónise*, který svou krásu dává na obdiv jen v hezké a slunné části roku a zimu tráví v podsvětí. Svým nevšedním půvabem okouznil samotnou bohyni Afroditu, která mu z lásky pomáhala lovit zvěř v kyperských lesích. Vášně pro lov Adónise také zahubila, zemřel, když ho napadl divoký kanec, kterého postřelil. Plinius starší napsal, že na tom místě pak z krve Adónise vykvetly hlaváčky. Jméno Adonis tak neodkazuje jen na můj druh, ač jsem ze všech hlaváčků nejznámější. Odkazuje i na mého bratrance – hlaváček letní, se kterým se můžete také potkat na jižní Moravě. Barva jeho květů je oranžová, někdy se mu také říká ohníček letní.



CHROBÁK JEDNOROHÝ

V České republice jsem patřil k nejvzácnějším broukům vůbec, dnes jsem považován za vyhynulý druh. Mým domovem byla střední a jihovýchodní Morava, historické doklady jsou z okolí Prostějova a Hovorán u Hodonína. V dřívější literatuře naleznete zmínky o mém výskytu v Bochoři u Přerova, na Kamenném vrchu u Brna a v okolí Uherského Hradiště.

Nedávné nálezy byly pouze z okolí Čejče, kde jsem byl nalezen na dvou lokalitách: Bílý kopec a Mansonova step, kde je poslední nález z roku 1999. Centrum mého rozšíření je v Panonské nížině, především v Maďarsku a Rumunsku, odkud pak zasahuje na Slovensko a do Rakouska. Jsem znám z Francie, jižního Polska, Německa a Anglie, Moldávie, severní Itálie, Sicílie, Ukrajiny, ze zemí bývalé Jugoslávie, Bulharska a Kréty. Pokud byste mě potkali, poznáte mě snadno podle toho, že samec má na čele krátký nepohyblivý roh, na štítu vpředu čtyři hrbolky a dva velké vtlaky. Hlava samice nenesou roh a štít je bez výstupků a prohlubní.

Nejsem příliš velký, asi 11-15 mm, mám tělo silně klenuté kulovitěho tvaru. Zbarvení je rezavé, povrch těla je lesklý. Někdy je zbarvení sytě oranžové, ale to se jedná o čerstvě vylíhlé jedince.



KATRÁN TATARSKÝ

Díky velkému množství bílých kvítků v květenství přirozeně kulovitěho tvaru vypadají mé rostliny při pohledu z dálky jako pasoucí se ovce. Jsem nejznámějším zástupcem skupiny takzvaných stepních běžců – rostlin, které jsou výborně přizpůsobeny k šíření větrem. Suchá lodyha s květenstvím se po dozrání plodů odlomí od kořene, a jak ji vítr kutálí po stepi, postupně z nich trousí semena. Jsem až metr vysoký a vyrůstám roztroušeně v teplých otevřených stepích. Rostu v Pánském oblasti střední Evropy a v jihovýchodní Evropě a dále směrem na východ až po západ Sibíře. Jsem znám mimo Českou republiku také z Rakouska, Slovenska, Maďarska, Srbska, Bulharska, Rumunska, Turecka, Ukrajiny a Ruska, kde nejčastěji obývám bezlesá území stepí. Severní hranice mého výskytu prochází právě Českem, kde se omezeně vyskytují v některých jižních oblastech Moravy.

Nejraději mám teplé a dostatečně osluněné stráně, meze a úhory orientované k jihu. Někdy se také nečekaně objevím v sadech, na vinicích nebo i sečených loukách. Pro zdárný růst mi vyhovují hluboké a vápnité, výživné půdy, které jsou převážně suché. Pro spolehlivé vyklíčení semen požadují stanoviště s nesouvislou vegetací (například s narušeným drnem kopyty zvířat). Proto se často objevím v místech, kde se pasou ovce nebo kozy. S nimi mám ale mírně ambivalentní vztah, neboť jsem pro ně často rovněž chutným zpestřením jídelníčku...



KAVYL IVANŮV

Miluji suché výslunné stráně a ve stepi, v pásmu od nížin do pahorkatin. Kvetu jen krátce, od května do června. Díky změnám vlhkosti pomáhají mé dlouhé osiny zavrtávat obilky do půdy, abych mohl růst dál. Tyto zrnka jsou tak ostrá, že mohou zranit i pasoucí se ovce, když jim obilky proniknou až do kůže. Najdete mě ve střední, jihovýchodní a východní Evropě, na severu nejdále v jižním Švédsku, na západě ve východní Francii. Ale také mám domov na jižní Sibiři a ve Střední Asii, jsem jedna z typických trav zdejších stepí. V Česku se vyskytují roztroušeně hlavně v teplejších oblastech. Potkat se se mnou můžete v severozápadních a středních Čechách a na jižní Moravě. A jsem tu chráněný, stejně jako v Polsku a Rusku, patřím mezi ohrožené druhy rostlin.

Pro svou neobvyklou krásu jsem pěstován i v zahradách jako okrasná bylina. Někdy mi také říkají kavyl pernatý, protože jsem podobný ptačím perům. Ale mé pravé jméno je podle poustevníka Ivana, vypadám prý jako jeho vousy, také mě tak lidově nazývají – vousy svatého Ivana. Víte, kdo to byl? Svatý Ivan byl významnou postavou českých dějin, první poustevník. Oslovoval středověké svatopisce i české obrozence. Žil v 9. století v jeskyni ve Svatém Janu pod Skalou. Jeho prostý život byl těsně spjat s přírodou, proto se k němu, podobně jako ke svatému Františkovi z Assisi, hlásí často někteří ekologičtí aktivisté jako ke svému patronu. A na to jsem opravdu pyšný.



KLEJICHA HEDVÁBNÁ

Nejprve se pochlubím: jsem opravdu nápadná a statná rostlina, můžu dorůstat až 2 metrů! Mám velké modrofialové květy a hezky voním, silně přitahuji motýly i včely. Pocházím původně ze severní Ameriky. Dříve jsem byla vysévána jako přadná rostlina, chmýří ze semen se využívalo jako náhražka bavlny nebo jako vycpávka do oblečení, peřin a polštářů; měchýřky sloužily pro výrobu drobných ozdob. Byla jsem také u včelařů oblíbenou medonosnou rostlinou. V současnosti mě pěstují jako dekorativní rostlinu v parcích i zahradách hlavně pro své voňavé květy a nenáročnost.

A teď pozor – jsem jedovatá, při poranění ze mne vytéká bílá šťáva. Navíc se nerada nechávám spoutat v zahradách a často z nich utíkám a šířím se do krajiny, včetně chráněných územích. Dokážu vytvářet obrovské kolonie, které jsou vzájemně propojené mohutnými kořeny. Do půdy vylučuji látky, které omezují či přímo zastavují růst ostatních rostlin, abych měla prostor sama pro sebe. Má semena se navíc velmi dobře šíří do velkých vzdáleností.

Říkají o mně, že se chovám invazivně, a to nejvíce právě na jižní Moravě. Má likvidace je náročná, nezabírá ani silná dávka herbicidu, protože mé tělo obsahuje latex, který chemické látky váže. Nejvíc na mne zabírá vytrhávání, kosení a se-

čení. To je ale nutné provádět opravdu poctivě a opakovaně, po několik let za sebou. Mám totiž opravdu houževnatý a také velmi rozsáhlý kořenový systém.

Nebojte se, určitě o mně ještě uslyšíte...

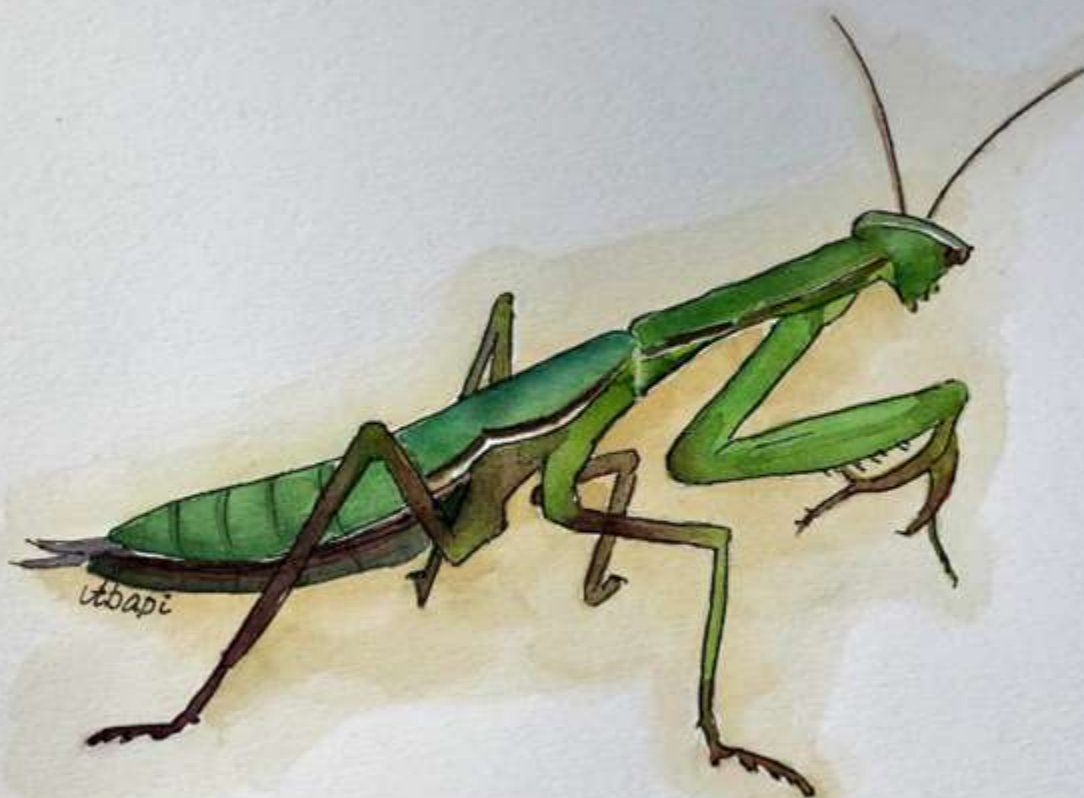


KUDLANKA NÁBOŽNÁ

Už na první pohled vás určitě zaujme můj přední pár končetin, který je skvěle uzpůsoben k uchvacování kořisti – však se jim také říká loupeživé. Tyto mé nožky fungují jako střenka zavíracího nože, kořist bleskovým sklapnutím přivřu mezi ozubenou holeň a chodidlo. Dělán to nenápadně, při lovu dokonale využívám své hnědé nebo zelené maskování a na úlovek dokážu číhat opravdu dlouho, bez jediného hnutí. Poté vystřelím své loupeživé nohy, zachytím kořist a zaživa ji sežeru. Většinou lovím drobný hmyz, třeba sarančata. Ale stává se, že při nedostatku potravy mé samičky klidně sežerou vlastního samečka, který je o dost menší.

Jsem také jedním z mála druhů hmyzu, který dokáže vnímat člověka. Jen se podívejte, jak za Vámi točím hlavu a budu se vám dívat přímo do očí...

Dříve jsme nebyly v Česku příliš rozšířené – vyskytovaly jsme se hojněji pouze v nejteplejších oblastech jižní Moravy. Ale současné oteplování podnebí mi velmi vyhovuje, a tak mohu bez obav putovat směrem na sever a severozápad, a to až do oblasti Polabí. Zavítala jsem už také do Beskyd nebo Krkonoš. Všude v Čechách jsem chráněná jako kriticky ohrožený druh.



OHNIVÁČEK ČERNOČÁRNÝ

I když se to na první pohled nezdá, patřím k čeledi modráskovitých motýlů. Mé zbarvení mi ale dalo úplně jiné jméno – patřím mezi největší ohniváčky, co v Česku žijí. Rád obývám podmáčené či bažinaté louky nebo okraje vodních toků. Žijí také na uměle vzniklých mokřadech, jako jsou strouhy, meliorační kanály, zarostlá pole nebo břehy hlinišť a pískoven. A mám rád také nedopasky na pastvinách, mé oblíbené rostliny totiž dobytku často nechutnají.

Živnými rostlinami mých housenek jsou totiž širokolisté šťovíky jako je šťovík tupolistý, kadeřavý nebo koňský. Mladé housenky vyžirají spodní stranu listu, ty starší se ve dne ukrývají na přízemní části rostliny. My motýli dospěláci rádi vysedáváme na květinách, co kvetou růžově, jako jsou některé chrpy nebo sádec konopáč. Během roku mívám dvě generace, výjimečně i tři, jarní dospělci jsou výrazně větší než letní. Samci jsou velmi domácí, na vhodných lokalitách se objevují mnoho let po sobě. Na proletující samice vyčkávají na osluněných vyšších rostlinách, třeba půlmetrových travách, kde sedí s rozevřenými křídly. Naopak samice jsou velmi toulavé, lze je zastihnout jednotlivě všude v krajině.

Jsem jeden z mála vzácnějších motýlů, kterým se v posledních letech docela daří. Ještě na počátku 20. století jsem býval v Česku velmi vzácný, ale okolo jeho poloviny se mi začalo dařit – paradoxně snad kvůli rozmachu dusíkatých hnojiv, které podporují právě růst mých oblíbených šťovíků.



PAJASAN ŽLÁZNATÝ

Nejsem zdejší. Pocházím ze severovýchodní Číny a do Evropy jsem se dostal přes okrasné zahrady koncem 20. století. Postupně se ale šířím do volné krajiny a dnes patřím mezi jedny z nejnebezpečnějších invazních druhů rostlin na světě.

Jsem totiž vitální a rychlerostoucí, už za první rok narostu klidně i dva metry. V dospělosti jsem statný až 25 metrů vysoký strom. A jsem nenáročný, jen poněkud teplomilný, jinak odolávám suchu, mírnému zasolení a emisím. Koncové větve mám sytě oranžově žluté, borka (kůra) starších stromů je hladká s výraznými podélnými bílými jizvami. Tmavě zelené lichozpeřené listy po rozemnutí prsty silně nepříjemně zapáchají po myšíně.

Daří se mi ve všech typech biotopů, včetně těch extrémních jako jsou mokřady nebo skály, rozhodně mám rád stepi. Dokáži se velmi dobře rozmnožovat pomocí semen i kořenů. Ostatní rostliny vytlačuji zastíněním a toxickými látkami, které vypouštím do půdy. Protože dokážu růst opravdu kdekoliv, zvládnou prorůstávat betonem nebo zdmi a ničím tak i budovy.

Není pro mě moc využití. Jako palivo nejsem vhodný, protože obsahují velké množství terpenů. V sadovnictví je problém s mou krátkověkostí a nízkou stabilitou – kořeny často uhnívají a mé nadzemní části jsou velmi křehké.



Navíc můj prodej není už nějakou dobu v Evropské unii povolen, stejně jako výsadba.

Lidé se mnou bojují pomocí herbicidů, a to postřikem na list nebo injekcemi přímo do kmene. Zatím jim stále odolávám...

PŘÁSTEVNÍK KOSTIVALOVÝ

Sice mne řadí mezi noční motýly, nicméně jsem aktivní jak ve dne, tak v noci. V noci přilétám za světlem a během dne mám nejrady suché slunné počasí, kdy poletuji prudkým letem. Jsem totiž poměrně plachý. Ale je jedno místo v Evropě, kde mne můžete obdivovat do sytosti. Na řeckém ostrově Rhodos je místo zvané *Petaloudes*, motýlí údolí, kde je pro mne opravdový ráj a jsou nás zde opravdu tisíce. Roste zde totiž strom ambroň východní, jehož sladká pryskyřice s vůní vanilky je pro mne prostě neodolatelným lákadlem.

A musím neskromně přiznat, že je na mně co obdivovat! Patřím určitě k nejkrásnějším nočním motýlům, jako snad všichni přástevníci mám velmi pestrá křídla. Seshora mají poměrně nenápadnou barvu, když ale vzlétnu, ukáže se jasně oranžová spodní strana křídel se čtyřmi černými skvrnami. Mé housenky mají v oblibě několik živných rostlin, nejvíce kostivaly (viz mé druhové jméno), ale také šalvěje, hluchavky, mateřídoušky, jitrocele nebo vrbovky. Pak housenky v úkrytu přečkají zimu a na jaře se živí listy zimolezu nebo lísky. Zakuklí se v květnu nebo červnu při povrchu země v jemně šedavém kokonu, dospělci se rodí v létě. My dospělí motýli pak sajeme nektar, nejčastěji z pcháčů, rostlin příbuzných mrkvi, nebo z květů sadce konopáče. V Česku se vyskytují převážně v teplých oblastech. Dávám přednost suchým trávníkům a skalním stepím. Patřím k ohroženým druhům, zároveň jsem evropsky významný druh s prioritní ochranou! Velké ohrožení pro mne představuje zarůstání krajiny, úbytek živných a kvetoucích bylin.



TRNOVNÍK AKÁT

Jsem akát, celým jménem trnovník akát. Přišel jsem k vám ze severní Ameriky, kde se mi nedařilo zdaleka tak dobře. Musel jsem hodně bojovat o své místo na slunci s jinými stromy. Tady, v Evropě, je to pro mne mnohem snazší.

I když mohu dorůst až 30 m, jsem příbuzný vašemu hrachu, máme podobný květ. Stejně jako on a další příbuzní naší čeledi, jsme oceňováni za to, že obohacujeme půdu o dusík. Já tuto svou superschopnost ovšem využívám ještě jinak... Vázáním vzdušného dusíku prostě způsobím „přehnojení“ stanoviště a tím hubím vše v okolí. Mám potom více místa, i když za cenu života jiných rostlin.

Ale přináším také užitek! Med z mých voňavých květů je opravdu výborný, já si myslím že úplně nejlepší ze všech. A je taky nejléčivější. Mé sušené květy, čerstvá kůra i větévky jsou také léčivé, pomáhají třeba na žaludeční překyselení. Dřevo mám velmi tvrdé, používá se v nábytkářství, na stavbu plotů nebo malých člunů. V přímořských státech ze mne dělají okna a dveře, neboť jsem velmi odolný proti slanému mořskému vzduchu. Mé dřevo je také velmi výhřevné, nejvíc z běžně používaných dřev na topení.

Já vím, že vy lidé se mnou bojujete. Ne všechna místa, která se mi pro můj život líbí, se líbí i vám. Někdy si zkrátka vyberu území, kde ohrožuji rostliny sice ne tak prospěšné jako já, ale zase třeba vzácné nebo jinak krásné. Mně nevadí, když mě

někde třeba trochu víc vyřezáte, mám spoustu jiných míst, kde se mi dobře daří.

Moc bych ale si přál, kdybychom společně našli rovnováhu a já si mohl růst tam, kde jsem jen užitečný, a zároveň neškodím.



TŘEMDAVA BÍLÁ

Řekli byste, že jsem příbuzná s pomeranči, citróny a mandarinkami? Opravdu patřím do stejné čeledi routovitých jako citrusy, a jsem jejím jediným zástupcem u nás. Na první přivonění mi dáte za pravdu, omamná citrónová vůně mých květů je nezaměnitelná.

Jemná růžovobílá květenství mne zdobí od května do června. Nedotýkejte se jich prosím! Obsahují silice, které mohou u citlivých osob způsobit kožní alergickou reakci. Je to díky fotosenzibilním látkám, kdy se kůže stane citlivou na ultrafialové paprsky a vznikají nepříjemné puchýře. Tyto aromatické silice obsahují také extrémně těkavou a vysoce hořlavou kapalinu izopren, kterou je v horkém vzduchu možné podpálit sirkou. Někdo tvrdí, že se mohu i samovznítit... Asi proto mi lidově říkají „Mojžíšův keř“ (podle biblické zprávy o hlasu Božím z hořícího keře v Exodu 3) a v anglicky mluvících zemích „*burning bush*“ (hořící keř) nebo také „*gas plant*“ (plynová bylina).

Český i latinský název bílá – *albus* nemá původ v barvě květů, ale v barvě mého dřevnatého kořene, který se dříve hojně využíval v lidovém léčení proti střevním parazitům, moru a k vyvolání potratu. Na Balkáně jsem lidovou kulturou považována za bylinu silně svázanou s vílami a rusalkami, v Bulharsku si mne dívky vázaly do věnců na ochranu „před draky“ a byla jsem používána k magickým lidově-léčitelenským praktikám.



Najdete mě ve světlých lesích a lesostepích teplejších oblastí, v pásmu od nížiny až po pahorkatinu v jižní a střední Evropě, západní a střední Asii a Číně. Dříve mě lidé užívali k léčbě moru a střevních parazitů. Dnes jsem chráněným, ohroženým druhem, takže to s těmi sirkami opravdu nezkoušejte...

ŘUHÝK OBECNÝ

Ačkoli jsem jen o něco větší než vrabec, jsem docela odvážný nejen díky své „lupičské“ černé pásce přes oči a silnému hákovitému zobáku. Musím být, vždyť moje mláďata denně sní polovinu své váhy. Za jednu sezónu musím sehnat pro svá žravá mláďata až 4600 kusů kořisti. Lovím hlavně hmyz, pavouky nebo jiné bezobratlé. Ale umím ulovit i drobné savce, plazy, obojživelníky nebo i jiné ptáky. Kořist vyhlížím z vyvýšeného místa a chytám ji na zemi i v letu. Co nesním, často napichuji na trny keřů jako zásobu potravy do budoucna. Proto mi v Čechách lidově říkají „masojídek“ nebo „napichovač“, latinsky jsem si dokonce vysloužil rodové jméno *Lanius* – řezník.

Mám rád, když na pastvinách zůstávají i nějaké křoviny. Své hnízdo si totiž stavím nejčastěji pod ochranou ostrých trnů, třeba v trnkách či růžích. V Česku hnízdím od nížin až po hory, oblíbil jsem si otevřenou obhospodařovanou krajinu.

Jsem tažným ptákem, zimují hlavně ve východní a jižní Africe. Domů přilétám od konce dubna do počátku května, odlétám koncem července a v průběhu srpna, jednotlivě ještě i v září. Můj areál sahá od Pyrenejského poloostrova přes celou Evropu východně až do dálné Asie a jižně do kyrgyzských stepí.



VLHA PESTRÁ

Nejen ledňáčkovi se říká létající klenot české krajiny. Když mě někdo poprvé uvidí, nejčastěji zvolá: „papoušek“! Řadím se ale do řádu srostloprstých, kam patří také všichni čtyři nejkrásnější čeští ptáci, kromě ledňáčka ještě dudek chocholatý nebo mandelík hajní. Snad se kvůli tomu strnad a žluva neurazí...

Jsme hojné v jižní Evropě, v Česku jsme poprvé zahrnuty v roce 1952 u Lednice na Moravě. Hnízda si stavíme častěji v koloniích, ale i v jednotlivých párech. K tomu potřebujeme kolmé svahy bez vegetace, v nichž si vyhrabávají hnízdní nory. Na vyhloubení nory i na krmení mláďat se podílíme oba dva – sameček i samička. Jižní Moravu máme rády, protože se zde nachází mnoho otevřených ploch sprašových stěn, zemníků a pískoven. Ale podnikáme výlety i na Moravu severní a do jižních Čech. Patříme mezi silně ohrožené druhy.

Jsme přísně tažní ptáci, na zimu nikdy nezůstáváme v hnízdišti a odlétáme do tropické Afriky. Létat nás prostě baví, někomu snad můžeme připomínat i přerostlé pestré vlaštovky. Za den urazíme s velkým přehledem klidně i 500 km.



Do Afriky na zimu prostě musíme, protože co bychom tu, v Česku, jedli. Asi polovinu naší potravy totiž tvoří blanokřídlý hmyz jako vosy, sršně, čmeláci a včely, někdy také vážky, a ty zde v zimě prostě nepoletují.

Dokážeme nachytat denně až 250 kusů hmyzu včetně včel, za to nás nemají moc v lásce včelaři. Ani ostrá a nebezpečná žihadla nás neodradí. Zbavujeme se jich úplně jednoduše. Hmyzem tak dlouho tlučeme o něco tvrdého, až žihadlo samo odpadne.

FOTOGALERIE



Trvanlivý oranžový kalich **mochyně židovské** se podobá malému lampionku.



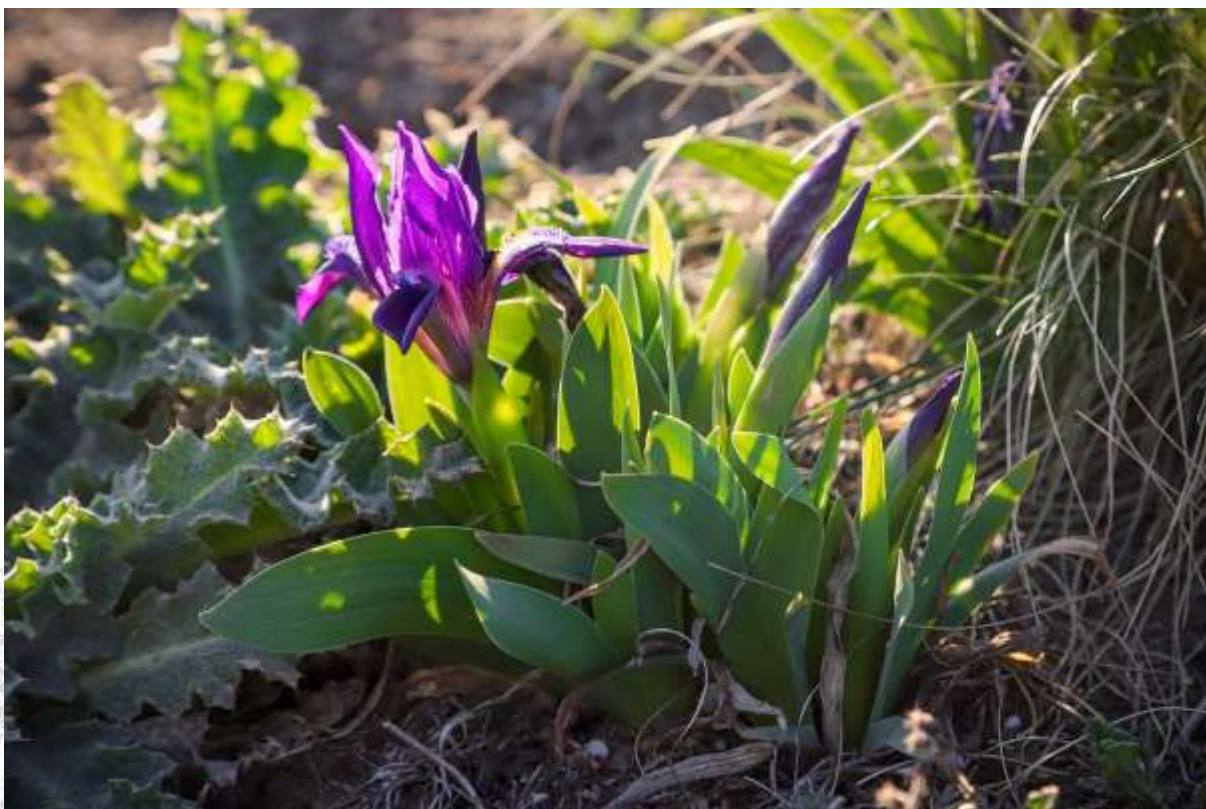
Saranče vlašská je zde hojná, ale vedena je jako téměř ohrožený druh.



Šalvěj hajní je využívána jako nektarodárná rostlina, z čistého porostu lze získat až 500 kg medu na hektar.



Suchomilka obecná se na Bílém Kopci se vyskytuje velmi hojně a prázdné ulity můžeme nacházet mezi vegetací po stovkách.



Koberce fialových, žlutých nebo vzácně i bílých květů **kosatce nízkého** můžeme obdivovat od dubna do května.



Květy **hlaváčku jarního** září v bohatých trsech v dubnovém či květnovém slunci opravdu nepřehlédnutelně.

Tato publikace byla vytvořena díky projektu LIFE17 NAT/SK/000589 „Obnova biotopů a druhů subpanonských travinnobylinných porostů“, který je podpořen z komunitárního programu LIFE Evropské unie, za podpory Ministerstva životního prostředí ČR.



Nejedná se o vědeckou publikaci. Texty jsou z části převzaty z externích zdrojů. Seznam použité literatury je na vyžádání u autorů.

Text: **Roman Barták, Ivana Mariánková, Štěpánka Konupková Kalousová**

Fotografie: **František Jaskula, archív ZO ČSOP ONYX**

Ilustrace: **Petra Fügnerová**

ZO ČSOP ONYX, 2022

www.csoponyx.cz

